

MEVLÂNÂ'YA GÖRE KADIN*

Nasrullah İMÂMÎ**

Çeviren: İpek ŞENGÜL***

Öz

Kadın yeryüzünde insanoğlunun varlık sikkesinin diğer bir yüzüdür ve Allah ile erkek arasında erkeğin kadından daha üstün görülmesine sebep olacak özel bir münasebet yoktur. Farsça tasavvuf metinlerinde ve Mevlânâ'nın da aralarında bulunduğu mutasavvıfların düşüncelerinde kadın ve erkek arasında bir fark yoktur. Hatta biz tasavvuf tarihinde, erkeklere gösterilen hürmetin kendilerine de gösterildiği kadın sufilere de rastlamaktayız. Bununla beraber Fars edebiyatı geleneğinde kadının yüzü, gazel ve âşıkâne metinler haricinde pek de kabul görmemiş ve kullanılmamış, özellikle de şiir temsillerinde çok fazla müphem kalmış ve akılda soru işareti bırakmıştır. Mevlânâ'nın şair ve sûfî kimliğinde, kendisinden önce ve sonra gelen şairlerin bu geleneğinden etkiler görmek mümkündür. Aynı konu Mevlânâ'nın kadına nispet edilen şiirlerinde de olumsuz ve müphem çağrışımlar uyandırmaktadır. Mevlânâ'nın temsillerindeki kadın tasviri, olumsuz nitelendirmelere dayanmaktadır. Mevlânâ kadını; nefsin ve hırsın sembolü nefsânî ve hayvânî sıfatlara sahip, dış görünüşe önem veren, yargılayan, üstünkörü hüküm veren olarak canlandırır. Fakat Mevlânâ'nın fikirlerinin derinliğini düşündüğümüzde ve onun farklı durumlardaki sözlerini mukayese ettiğimizde, bunun Mevlânâ'nın asıl düşüncesi olmadığı sonucuna varırız. Aksine Mevlânâ, bu konularda kendi döneminde yaşayan halkın tasavvurunu yansıtmaktadır. Zira Mevlânâ kadınlara karşı hoşgörülü, adil ve insafli davranmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Mevlânâ, kadın, erkek, tasavvuf, varlık.*

* Faslnâme-i Tahkikat-ı Temsîlî der Zebân ve Edeb-i Fârisî, Devre-i 1, Şumare-i 1, Pâyiz 1388 [hş], s. 27-34. http://jpll.iaubushehr.ac.ir/article_522164.html

** Nasrullah İmâmî 1328 hş. yılında Âbâdân şehrinde doğmuştur. Çocukluk yıllarında Arapça'yı iyi bir şekilde öğrenmiştir. Lise eğitimini tamamladıktan sonra Fars Dili ve Edebiyatı bölümünü okumak üzere Tahran'a gitmiştir. Lisans yıllarında Abdu'l-Hüseyin Zerrinkûb, Ca'fer Şehîdî gibi Fars Dili ve Edebiyatı hocalarından ders almıştır. Nasrullah İmâmî, Zebîhullâh Safâ'nın özel öğrencisi olmuştur. Lisans eğitimini tamamladıktan sonra Tebriz'e gitmiş ve orada yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Aynı yıllarda Şehîd Çemerân - Ahvâz Üniversitesi'nde ders vermeye başlamıştır. Doktorasını Tahran Üniversitesi'nde Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde yapmıştır. Nasrullah İmâmî pek çok makale ve kitap telif etmiştir. *Tashîh-i Dîvân-ı Rûdekî, Ber Âsitân-ı Cânân (Hâfiz Dîvân'ı Şerhi), Armağân-ı Subh (Hâkânî'nin Kasidelerinin Şerhi), Ez Rûdekî Tâ Hâfiz* başlıca telif eserlerindedir. [Çvr. n.]

*** Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, ipeksengul@karabuk.edu.tr.

Bu tercüme makalede metne herhangi bir müdahalede bulunulmamış, metin içinde kullanılan kaynaklar müellifin kullanmış olduğu şekilde verilmiştir. Metin içinde kullanılan iktibaslar, kaynakları da gösterilerek tercüme edilmiş ve tarafımızdan yapılan eklemeler köşeli parantez içinde [Çevirmen Notu-Çvr.n.] kısaltması ile belirtilmiştir.

WOMAN IN MAWLANA THOUGHT

Abstract

If man represents one side of the coin in terms of existence on earth, then the woman represents the other side of it. There is no special situation between God and man that will make man superior to the woman. There is no difference between men and women in the Persian Sufi texts and the thoughts of Sufis, including Mawlana. In fact, in the history of Sufism, we come across female Sufis, where the respect shown to men was equally shown to them as well. In the Persian literary tradition, however, the woman's face was not widely accepted and given a place, except in ghazal and amorous texts, especially in the poetry representations, and it left a question mark in mind. In Mawlana's poet and Sufi identity, it is possible to see effects from this tradition of poets who came before and after him. The same issue evokes negative and vague connotations in Mawlana's poems related to women. The portrayal of women in Mawlana's representations is based on negative qualifications. Mawlana portrays woman as the appearance of the ego and the ambition, and as the one who has exquisite and animalistic attributes, and cares only about the appearance, judge, and cursory judgment. But when we consider the depth of Mawlana's ideas and compare his words in different situations, we conclude that this is not the real thought of Mawlana. On the contrary, Mawlana reflects the imagination of the people living in his own time on these issues. Mawlana acted tolerantly, fairly, and merciful towards women.

Keywords: Mawlana, woman, man, sufism, existence.

چکیده

زن، روی دیگری از سکه هستی انسان در زمین است. و هیچ رابطه خاصی میان انسان مذکر و خدا وجود ندارد تا بدان سبب مردان از زن برتر دانسته شود. در متون عرفانی فارسی و در میان آن قشر فکری خاص که مولانا از زمره ایشان است، زن و مرد با هم تفاوتی ندارند و حتی ما در تاریخ تصوف به زنان صوفی نیز بر خود می‌کنیم که از حرمت معنوی همپای مردان برخوردار بوده‌اند. با این حال، سیمای زن در سنت ادبی فارسی، صرف نظر از متون غزلی و عاشقانه، چندان مقبول و مطلوب نیست و به ویژه در تمثیلات شعری، بسیار مهمتر سؤال برانگیزتر می‌شود. مولانا به عنوان شاعر و صوفی از این سنت شاعران قبل و بعد از خود مصون نبوده است و همین مسأله، انعکاس‌های مبهم و منفی را در شعر مولوی نسبت به زنان نشان می‌دهد. تصویری که مولوی از زن در تمثیل‌های خود به دست می‌دهد، برخاسته از توصیفات نمادین منفی است. در تصور او زن مظهر نفس، حرص، دارای صفات حیوانی و نفسانی، ظاهر نگر و دارای قضاوت و دارای سطحی است. با تأمل در عمق اندیشه‌های مولانا و مقایسه سخنان او در مواضع مختلف، در می‌یابیم که این اندیشه واقعی مولانا نیست بلکه مولانا در این موارد، منعکس‌کننده‌ی تصورات مردم روزگار خود است و گرنه برخورد مولانا با زنان، لطیف و متعادل و منصفانه است.

کلید واژه: مولوی، زن، مرد، تصوف، هستی

[Giriş]

Kadın dünyada insan varlığının diğer bir yüzüdür. Kur'ân'a göre, insan Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. İrk, cinsiyet ayrımı olmaksızın insanlar eşittirler ve bu hilafet yalnızca erkeğe mahsus kılınmamıştır. Diğer bir taraftan Allah ile erkek arasında kadının ayrı tutulduğu özel bir durum yoktur. Aynı şekilde kadının sorumlu olup erkeğin sorumlu olmadığı hiçbir ibadet ve taat yoktur. Buna mukabil dinde daima kadın ve erkeğin eşit olduğu vurgusu vardır.

Farsça tasavvuf ve irfan metinlerinde de erkeğin kadından üstün olduğuna dair belirgin bir ifade görülmemektedir. Arif ve sûfi kadınlar da erkekler kadar özel bir yere sahiptirler. Bu kadınların en meşhurlarına hicrî ikinci yüzyıl ârifelerinden Rabiâtü'l-Adeviyye örnek verilebilir. Ancak bununla beraber Fars edebiyatı ve tasavvufu mirasında kadın kimliğinin boyutları bazen müphem ve sorgulayıcı olmuştur. Şüphesiz bu konuda kadına getirilen sınırlamaların temeli dine değil geçmişimizdeki örfün ve toplumsal anlayışın kadına biçtiği role dayanmaktadır.

Geçmiş toplumların inanç ve tasavvurlarının yansımaları, bazı edebî eserlerde ve Farsça yazan şairlerin şiirlerinde kadın hakkında birtakım yanlış anlaşılmalara ve yanlış hüküm vermeye sebep olmuştur. Bazen bu şairlerin şiirlerinden gerçeğe uygun olmayan ifadeler ortaya çıkmaktadır. Bu yansımalar, şâirlerin temsillerinde bir kalıba bürünüp renkten renge girdiğinde ise durum daha anlaşılma ve daha zor bir hale gelmektedir.

Şiirlerinde yer yer kadınlardan bahseden şairlerden biri, hicrî 7. yüzyılda yaşamış İranlı meşhur şair ve mutasavvıf Mevlânâ Celâleddîn-i Belhî'dir. Mevlânâ'nın temsil ve betimlemelerinde kadın, onun dünya görüşü bakımından kadının yerine dair yanlış anlaşılmalara ve hatalı düşüncelere sebep olacak bir biçimde tezahür etmiştir.

Mevlânâ'nın Temsillerinde Kadın

Mevlânâ, kendi döneminde yaşayan halkın görüş ve yargılarının etkisinde kalarak bazı temsillerinde erkekleri kadınlara tercih etmekte ve kadınları akıl zayıflığı bakımından çocuklarla aynı seviyede görmektedir:

فضل مردان بر زنان ای بو شجاع نیست بهر قوت و کسب و ضیاع

ورنه شیر و پیل را بر آدمی فضل بودی بهر قوت ای عمی

فضل مردان بر زن ای حالی پرست زن بود که مرد پایان بین تر است

[*Ey yiğit er, erkeklerin kadınlara üstünlüğü kuvvet, kazanç ve mal mülk bakımından değildir*

Öyle olsaydı aslan ve fil daha kuvvetli olduğu için insandan daha yüce daha üstün olurdu a kör!

*Ey yalnız bu anı gören, erkeklerin kadınlardan üstün olması erkeğin kadına nazaran daha ziyade sonu görür olmasındandır!*¹

Mevlânâ, kelimelerle pek çok sırrı ifşa ettiği bu temsillerinde çoğunlukla kadını; hırsın, hayvanî nefsin, çirkin ve kötü ilişkinin sembolü olarak göstermiştir. Nitekim “*Yoksul Arap Bedevîsi ve Karısı*” hikâyesinde erkeği aklın, kadını ise hırsın sembolü olarak ele alır ve burada erkeği ruh ve aklın sembolü olarak kabul eder:

عقل را شودان و زن را حرص و طمع این دو ظلماتی و منکر؛ عقل شمع

[*Aklı erkek bil. Kadın da bu nefis ve tabiattır. Bu ikisi zulmette mensup ve münkirdirler; akıl ise ışıktır.*²]

Mevlânâ Mesnevî’de çeşitli bahanelerle kadının cehâletini ortaya koymaya çalışmıştır. Oğlunun ölümüne ağlamayan ârifin hikâyesi bunun bir örneğidir. Kocasının ağlamamasına tepki gösteren kadına kocası; “*Sen benim bildiğim şeylerden bîhabersin. Ben ölen oğlum daima gönlümde yaşatırım. İşte bu sebepten ağlamıyorum*” der. Mevlânâ ayrıca ağlamayı kadının tuzağı olarak görmektedir.³

Mevlânâ kadınlara yönelik hükümlerinde kadınları erkeklerden zayıf olarak görür. Hatta kadının rüyalarının bile erkeğin rüyalarından eksik olduğuna hükmeder. Buna delil olarak da kadınların ruh ve akıl yönünden erkekten eksik olmasını belirtir:

خواب زن کم تر ز خواب مردان از پی نقصان عقل و ضعف جان

¹ Mevlânâ Celaleddin Rûmî, *Mesnevî*, trc. Veled İzbulak (İstanbul: Konya Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2004), 4: 137. [Çvr. n.]

² Mevlânâ, *Mesnevî*, 1: 250. [Çvr.n.]

³ Celâleddin Muhammed Mevlevî, *Mesnevî-i Ma’nevî*, t.y., 1: 148.

[*Bil ki akli ve ruhu da zayıf olduğu için kadının rüyası, erkeğin rüyasından daha aşığadır, daha değerlidir.*⁴]

Diğer taraftan Mevlânâ, kadında birtakım hayvânî sıfatların baskın olduğunu düşünür. Zira kadın, renk ve koku konusunda hassastır. Renk ve koku hassasiyeti ise hayvanların sahip olduğu özelliklerdendir:

وصف حیوانی بود بر زن فزون زن که سوی زنگ و بودارد رکون

[*Kadında hayvan sıfatı üstündür. Çünkü kadının renge, kokuya meyli vardır.*⁵]

Netice olarak Mesnevî-i Manevî’de, Mevlânâ’nın bir şekilde kadınların zayıf yönlerini ortaya koyup bunları canlandırdığına bahane gösterilebilecek onlarca hikâye ile karşılaşmaktayız. Mevlânâ’nın hayatı ve şiirlerini inceleyen araştırmacılar, Mesnevî’de kadına yöneltilen bu olumsuz tutum ve hoşça gitmeyen bakış açısı sebebiyle “Mevlânâ’ya göre kadın” konusunu incelemekten uzak durmuşlardır. Aslında araştırılmaya değer nitelikte ve savunması zor olan bu konudan uzak durmuşlardır. Zira Mevlânâ’nın kadın konusundaki sözlerinin zâhiri ne şeriatın zâhiri ile ne Mevlânâ’nın kullanmış olduğu dil ile ne de onun ârif ve mütefekkir kimliği ile örtüşmektedir. Bu nokta bazı Mesnevî şârihlerinin; Mesnevî’yi şerh ve tefsir ederken Mevlânâ’yı eleştirmelerine sebep olmuştur.⁶ “النساء شاوروهن وخالفوهن”⁷ rivayetine getirilen eleştiri de buna benzer bir eleştiridir.⁸ (1)

Ancak farklı ve genel düşünce yapısına aykırı bir bakış açısı ile Mevlânâ’nın kadın hakkındaki sözlerine bakacak olursak, ulaşacağımız netice şu olur: Mesnevî’de geçen hikâyelerin yalnızca zâhirine bakmak ve aceleci bir yaklaşımla onun sözlerinin tabiri câizse özüne bakmaksızın dışına bakarak hüküm vermek Mevlânâ’nın şiirlerinde kadının gerçek anlamda nasıl ele alındığını ortaya koymaz. Zira Mevlânâ’nın kadınlar hakkındaki her hikayesi onun birtakım sırları ifşa eden sözleri ile beraber her şekilde toplumundaki bazı kısıtlamaların yansıtıcısı olmuştur. Bu da onun yaşadığı dönemin sosyal ve psikolojik yapısını tahlil etmede faydalı olabilir.⁹

⁴ Mevlânâ, *Mesnevî*, 6: 320. [Çvr. n.]

⁵ Mevlânâ, *Mesnevî*, 5: 216. [Çvr. n.]

⁶ Muhammed Takî Ca’ferî, *Tefsir ve Nakd ve Tahlîl-i Mesnevî (Mesnevî’nin Tefsir, Tenkid ve Tahlîli)*, t.y., 2: 1439.

⁷ “Kadınlarla istişâre edin ancak onlara muhalefet edin.” Bu söz kaynaklarda geçtiği üzere mevzû hadistir. Bkz: İsmail b. Abdullah el-Aclûnî, *Keşfu’l-hafâi ve mezîlu’l-libâsi amma iştehere mine’l-ehâdîsi ala’s-sünneti’n-nâsi*, (Kahire: el-Mektebetü’l-kudsîyye, 1420/2000), 3. [Çvr. n.]

⁸ Ca’ferî, *Tefsir ve Nakd ve Tahlîl-i Mesnevî*, 3: 182.

⁹ Abdu’l-Hüseyn Zerrinkûb, *Bahr Der Kuze* (Tahran: İntişârât-ı Sohen, 1372), 417.

Eğer ahlakî bir bakış açısı ile bu hikâyelerin bazılarına bakacak olursak, bu rivayetlerde Mevlânâ'nın korkusuzca ortaya koyduğu beyanlarını görmüş oluruz. Ancak unutulmamalıdır ki, bu konularda ahlaka aykırı gibi görünen şeyler aslında ahlaka ve ahlaka dair düşüncelere hizmet etmek içindir. Mevlânâ aslında bizim ahlak anlayışımıza göre müstehcen gibi gözüken hikâyelerinde kendi toplumunun noksanlık ve çirkinliklerini açığa çıkarmanın peşindedir. Kadınlar hakkındaki hikâyeleri de bu gerçeklikten ister istemez uzak değildir.

Mevlânâ'nın Kadınlar Hakkındaki Gerçek Düşüncesi

Mevlânâ'nın kadınlar hakkındaki gerçek düşüncesini anlamak için gerekli olan şey şudur: Mevlânâ'nın Mesnevî'de kadını bazen bir masal karakteri bazen de sembolik olarak ele alması onun genel düşünce yapısından ve dünya görüşünden ayrı tutulmalıdır.

Mevlânâ'nın kadınlar hakkındaki gerçek düşüncesi, açık ve samimidir. Bu konuyu ele almadan önce şunu belirtmek yerinde olacaktır: Mevlânâ kadın ve erkek arasındaki ilk akla gelen ilişkiyi yani kadın ve erkeğin cinsî münasebetini açıklarken de bu gerçekçi ve samimi düşüncesinden ayrılmamıştır. Ona göre kadın ve erkek arasındaki cinsel ilişki tüm kültürlerde aynı olsa da bu ilişkiye bakış açısındaki hoşgörü ölçüsü kültürel bir durumdur. (2) Mevlânâ kadınlara yönelik aşırıya kaçan sınırlamaların getirilmesinden kaçınmıştır ve kendi psikolojik çıkarımları neticesinde hayatın gerçeklerini ve kadınların ruh halini anlamış, bu durum neticesinde de vardığı sonucu şöyle ifade etmiştir: *“Kadınlar güzelliklerini ortaya koyma eğiliminde yaratılmışlardır. Bu, kadınlarda fitrî bir durumdur.”* Mevlânâ *Fîhi Mâ Fîh* adlı eserinde bu konuda şöyle demektedir: *“Kadına kendisini örtmesini emrettiğin zaman kadının kendinde olanı göstermeye meyli ve halkın da onda saklı olana rağbeti ziyadeleşir. Böylece sen oturduğun yerden her iki tarafın rağbetini arttırmış oluyorsun. Düzeltmeye çalıştığın şey aslında bozmaktan başka bir şey değil. Eğer kadında bir cevher varsa ve kötü bir şey yapmak istemezse ona engel olsan da olmasan da o, temiz olan tabiatına uygun davranacaktır. Boş ver ve endişe etme. Bunun tersi bile olsa yine de kendi yoluna gitmek gerek. Aslında engel olmak yalnızca rağbeti arttırır...”*¹⁰

Mevlânâ'nın hikâyelerinden şöyle bir husus da çıkarılabilir: Ona göre kadınlar, erkeklerin arzularına bahane gösterebilecekleri maşuklar değildirler. Mevlânâ'ya göre kadınların şefkat ve merhameti insânî sıfatlardan sayılırken öfke ve şehvet hayvanî

¹⁰ Celâleddin Mevlevî, *Fîhi Mâ fîh* (Tahran: Emir Kebir, 1348), 88.

sıfatlardan sayılır. Mevlânâ varlıkları merhamet ile nakışlı olan kadınları Allah'tan yansıyan birer nur parçası olarak gördüğü için ona göre kadınları maşuk olarak görmemek gerekir.

مهر و رقت وصف انسانی بود خشم و شهوت وصف حیوانی بود

پرتو حق است، آن معشوق نیست خالق است او گویا معشوق نیست

[Sevgi ve acıma, insanlık vasfıdır; hiddet ve şehvetse hayvanlık vasfıdır

Kadın, Hak nurudur, sevgili değil... Sanki yaratıcıdır, yaratılmış değil!¹¹]

Mevlânâ'ya göre kadının yeri, içinde bulunduğu toplumun kültürel durumuna göre şekillenir. Doğal olarak yüksek kültürle sahip olan toplumlarda kadınlar gerçek itibarlarını ve önemlerini bulacaklardır. Mevlânâ'ya göre kadın, bilinen en bariz iki toplumsal konumu ile yani eş ve anne olma durumları ile önemli ve saygın bir yere sahiptir.

Mevlânâ'ya göre kadının eş olma durumu manevî bir makamdır. Mevlânâ aşktan manevi anlamda istifade edip takva sahibi, dindar, uyumlu ve salih olmayı kadının iyi eş olma özellikleri olarak kabul eder.¹² Mevlânâ'nın bu düşüncesi onun hikâyelerinin zâhirinin aksine şunu ifade etmektedir; bu sıfatlar, kadınlarda bilkuvve mevcut olup onların sahip olduğu değerlerin boyutlarını teşkil eder.

Mevlânâ annelikten ve anne şefkatinden söz ettiği yerde Hz. Musa'nın annesini, annelik kimliğinin bir sembolü olarak ele alır. Zira Hz. Musa'nın annesinin tüm benliği çocuğunun aşkı ile dolmuştur. Mevlânâ, kadının erkeğe olan aşkıdan söz ettiği yerde ise Züleyha'dan söz eder. Ona göre Züleyha; saf ve sade olan bir aşığın görünümüdür (sembolüdür). Bu âşık baktığı şeyde sevdiğinden başka bir şey görmemektedir.

Yaşadığı Dönemdeki Kadınlara Göre Mevlânâ

Mevlânâ'nın kadınlar hakkındaki bazı olumlu düşüncelerine; onun, yaşadığı dönemde kadınlara yönelik tutumuna bakılarak ulaşılabılır.

Bazı rivayetlere göre Mevlânâ, dönemindeki kadınlarla iyi geçinmiş ve onlarla aynı mecliste bulunmuştur. Aynı şekilde Mevlânâ, yaşadığı dönemde kadınlar tarafından pek

¹¹ Mevlânâ, *Mesnevî*, 1: 216. [Çvr. n.]

¹² Mevlevî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, 2: 289.

çok yönüyle kabul görmüştür. Mevlânâ'nın müridi ve öğrencisi olan hicrî sekizinci yüzyılın ilk yarısında yaşamış Şemseddin Muhammed Eflâkî (3) tarafından Konya'da yazılan ve içindeki bilgilerin çoğu Mevlânâ'nın çocukları ve torunlarından alınmış olan *Menâkıbu'l-ârifîn*'de geçtiği üzere Konya hanımları Mevlânâ'nın makamına ve öğretilerine sıkıca bağlıydılar. Her Cuma onunla görüşmeyi ısrarla arzuluyorlardı. Mevlânâ onların bu ısrarları üzerine görüşmeyi kabul edip meclise geldiğinde Mevlânâ'nın etrafında halka oluyorlar, onu güllerle ve gül suyu ile karşılıyorlardı. Mevlânâ gece yarılarna kadar onlara manevî meseleleri ve tasavvufî sırları açıklayarak onlara nasihatte bulunuyordu. Daha sonra ise cariyeler şarkı söylemeye, neyzenler ve tef çalanlar icraya başlıyor, Hz. Mevlânâ ise semaya duruyordu. Orada bulunan cemaat ortamının etkisiyle kendilerinden geçiyor ve kıymetli eşyalarını Mevlânâ'nın ayakları altına seriyorlardı. Ancak Mevlânâ verilen bu eşyalardan yüz çevirip onlara kıymet vermiyordu. Ardından Mevlânâ sabah namazını onlarla kıldıktan sonra onlar da evlerine dönüyorlardı. Eflâkî devamında şöyle yazar: *"Bu usûl hiçbir dönemde ve hiçbir veli ve mürşidde görülmemiştir."*¹³ Eflâkî başka bir yerde ise şöyle yazmıştır: *"Mevlânâ döneminde yaşamış ileri gelen pek çok kadın Mevlânâ'nın hayranıydılar. Kendileri için ressamlardan Mevlânâ'nın resmini yapmalarını istiyorlar ve bu resimleri daima yanlarında bulunduruyorlardı."*¹⁴

Mevlânâ hakkında kadınların söyledikleri ile Mevlânâ'nın kadınlar hakkında ifade ettiklerinin uyduğu apaçık görülmektedir. Bu gerçeklik, Mevlânâ dönemindeki sıradan halkın geleneksel yaşantısındaki kadının ve Mesnevî hikâyelerindeki kadın olgusunun ele alınışından tamamen farklıdır. Zira Mevlânâ kadınların eve kapatılması fikrine karşıdır. Başka bir ifade ile Mevlânâ bu düşüncesi ile kadınların toplum içinde olması gerektiğini vurguluyordu.¹⁵ Sonuç olarak, Mevlânâ'nın kadınlar hakkındaki temsillerinden çıkarılacak olan fikirlerin onun kadınlar hakkındaki gerçek düşünceleri olmadığını söylenmesi gerekir.

Notlar:

(1)

Mevlânâ şöyle demektedir;

¹³ Şemseddin Muhammed Eflâkî, *Menâkıbu'l-ârifîn* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1961), 1: 490.

¹⁴ Eflâkî, *Menâkıbu'l-ârifîn*, 1: 425.

¹⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ Celaleddin*, trc. Tefvik Subhânî, t.y., 239-241.

گفت اگر کودک در آید یا زنی کوندارد رای و عقل و روشنی
گفت با او مشورت کن، آنچه گفت تو حلاف آن کن و در راه افت
نفس خود را زن شناس از زن بتر زن که جزوی استپ نفست کل شر

[Hattâ soran adam “İyi ama ya hiçbir tedbiri, isabetli akli olmayan bir çocuk yahut kadın gelirse, onunla da meşverette bulunalım mı?” deyince

Peygamber, “Onunla da meşverette bulun, fakat ne derse onun zıddını yap, ona aykırı yola git” dedi

Nefsini kadın bil hattâ kadından da beter. Çünkü kadın cüz’üdir, nefsinde şerrin küllü! Nefsinle meşveret edersen o aşağılığın dediğine uyma, aksini yap.^{16]}

(2)

Mevlânâ şöyle demiştir;

زن به دست مرد در وقت لقا چون خمیر آمد به دست نانبا
بر شود گاهیش نرم و گه درشت زو بر آرد چاق چاقی رنژمست
گاه پهنش و اکنش بر تخته ای در همش آرد گهی یک لخته ای
گاه در وی ریزد آب و گه نمک از تنور و آتشش سازد محک
این چنین پیچند مطلوب و طلب اندرین لعنند مغلوب و غلوب
این لعب تنهانه شو را بازن است هر عشیق و عاشقی را این فن است
لیک لعب هر یکی رنگی دگر پیچش هر یک ز فرهنگی دگر

¹⁶ Mevlânâ, *Mesnevî*, 2: 166. [Çvr. n.]

[Kadın, buluşma zamanında erkeğin elinde ekmekçinin elindeki hamura döner

Onu gâh yumuşaklıkla gâh sert bir halde yoğurur durur, elinin altında ondan çak çak diye sesler çıkar

Gâh onu uzatır, tahta üstünde yassı bir hale getirir. Gâh bir araya toplar

Gâh su döker, gâh tuz eker. Gâh tandıra yayar, ateşle onu mihenge vurur

İstekli ve istenen, bu çeşit dürülüp bükülür. Alt olan ve üst gelen, bu oyundadır işte

Bu oyun, yalnız kocayla karı arasında olmaz. Her âşıkla, her sevgili de bu oyunu oynar

Fakat her birinin oyunu, başka bir çeşittir. Her birinin ezilip büzülmesi, başka bir hünerdendir. ^{17]}

(3)

Şemseddin Muhammed Eflâkî, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin öğrencilerinden ve torunlarından. Eflâkî, *Menâkibu'l-ârifîn*'de Celâleddin-i Belhî'nin yaşantısından, çocuklarından, sonrasında onun yerine geçen kişilerden bahsetmekte ve Mevlevîye tarikatının şeyhleri hakkında bilgi vermektedir. Bu kitabın yazımı 718 (hicrî kamerî) senesinde başlamış ve 742 (hicrî kamerî) senesinde sona ermiştir. Eser, Mevlânâ ve onun izinden gidenler hakkında detaylı bilgi vermekte olup akıcı üslûbuyla dikkate değerdir.¹⁸

¹⁷ Mevlânâ, *Mesnevî*, 2004, 6: 293. [Çvr. n.]

¹⁸ Saîd Nefisî, *Târih ve Nesr Der İnan ve Der Zebân-ı Farisî* (Tahran: İntişârât-ı Furûğî, 1363), 1: 143.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail b. Abdullah. *Keşfu'l-hafâi ve mezîlu'l-libâsi amma iştehere mine'l-ehâdîsi ala's-sünneti'n-nâsi*. Kahire: el-Mektebetü'l-kudsiyye, 1420/2000. [Çvr. n.]
- Ca'ferî, Muhammed Takî. *Tefsir ve Nakd ve Tahlîl-i Mesnevî (Mesnevî'nin Tefsir, Tenkid ve Tahlîli)*. t.y.
- Celeddin Rûmî, Mevlânâ. *Mesnevî*. Trc. Veled İzbulak. İstanbul: Konya Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2004. [Çvr. n.]
- Eflâkî, Şemseddin Muhammed. *Menâkibu'l-ârifîn*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1961.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Mevlânâ Celeddin*. Trc. Tefvik Subhânî. t.y.
- Mevlevî, Celâleddin Muhammed. *Fîhi Mâ fih*. Tahran: Emir Kebir, 1348.
- Mevlevî, Celâleddin Muhammed. *Mesnevî-i Ma'nevî*. t.y.
- Nefîsî, Saîd. *Târîh ve Nesr Der İran ve Der Zebân-ı Farisî*. Tahran: İntişârât-ı Furûğî, 1363.
- The Mathnawi of Jalal ud-din Rumi*, Traslated and edited, Renold Allen Nicholson, Booteh Publication, Tahran 2002.
- Zerrinkûb, Abdu'l-Hüseyin. *Bahr Der Kûze*. Tahran: İntişârât-ı Sohen, 1372.